

LÄRARHANDLEDNING TILL

PELLE OCH VÄRLDSARVET

Av Ann-Sofie Jeppson och Jens Ahlbom - utgiven av Berghs förlag AB, 2015

Ekonomiskt bidrag till boken har lämnats av Länsstyrelsen i Gävleborgs län samt av Stiftelsen Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur och Hälsinglands sparbank.

En ny Pelle flyttar in på torpet Pelles. Han är nyfiken på hur det såg ut i byn förr. Hur kunde de bygga så stora hus, måla så vackert och ha så stora fester när de inte ens hade egen telefon!

Boken svarar på behovet av att presentera världsarvet Hälsingegårdar för barn. Men ger också en bild av Hälsinglands historia. Vi får följa Pelle på en resa bakåt i tiden. Roliga ord får sin förklaring. De svåra och viktiga hantverken beskrivs i lättsamma faktarutor liksom skogsbruket och linframställningen m m. Spännande berättelser gör bondekulturen levande. Allt illustreras med mängder av stora och små bilder.

Stöd för att fördjupa sig i ämnet på det sätt som redovisas nedan finns i läroplanen för historia och för samhällskunskap: <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola>

Här poängteras vikten av att stimulera elevernas nyfikenhet på historia, utveckla deras kunskap om historiskt källmaterial och i de samhällsorienterande ämnena ska eleverna ta del av vad närområdets platser etc kan berätta om levnadsvillkoren under olika perioder.

Handledningen är uppdelad i tre delar: Först handlar de om bokens faktiska innehåll, därefter om att arbeta praktiskt och sedan om att skriva historisk text. Sist finns adresser till en samling hemsidor där det är fritt fram att söka information.

Läs och jobba med boken

Kulturen - temaarbete

Här finns mycket att diskutera och fördjupa sig i utifrån all fakta som presenteras i text och bild. Klassen kan arbeta enskilt eller i grupp med någon/några av områdena:

- Hushållet - mamma och pappa, dräng och piga, bror och syster, farmor och farfar
- Gården - bagarstuga, smedja, härbre, loge, ladugård med dasset

- Huset - kök, kammare, festsal, fäbodstuga, kallvind
- Maten - potatis, bär, kött från egna djur, mjölk, ost
- Linet -skörda, röta, torka, häckla, skäkta, väva
- Kläderna -underkläder, skjorta, kjol, byxor, mönsterstickad tröja
- Skogen - hugga, såga, flotta, bygga kolmila
- Jordan - gödsla, plöja en åker, slå ängen, sätta potatis
- Djuren - häst, ko, get, gris, höna, katt
- Måleriet -koka lim, stänkmåla, marmorering, schablonmåleri, tapet
- Snickeriet - val av träslag, brokvist, knuttimra, skåp med sniderier, träsked
- Resandet - gå, cykla, häst och vagn, släde, båt, tåg
- Tekniken -kraft, el, värme, telefon och andra sätt att meddela sig med varandra

Hur mycket av detta är sådant man gör fortfarande i våra dagar?

Vilket är den största förändringen mot hur vi har det idag?

Diskutera med klassen vad de skulle tycka vara roligt att jobba med om de varit med på den tiden?

Vilka uppgifter verkar svåra och kanske rent av farliga?

Samhället

I Hälsingland var det inte så stora skillnader i samhället mellan fattig och rik som i södra Sverige.

Varför?

Använd boken som underlag för diskussioner också om byns roll, om kyrkan, skolan, fattigstugan, luffarna och det så kallade utanvidsfolket.

Hur många år gick man i skolan? Vilka ämnen läste man? Fick man betyg?

Vilka sagor berättade man? Trodde man på tomtar och troll och andra väsen?

Platsen – karta bifogas

Uppgifterna svarar mot läroplanens skrivning om rumsuppfattning med hjälp av kartor, storleksrelationer och väderstreck m m.

Kopiera kartan över dagens Näsviken och Kalvhaga. Kartan har en måttsatt linjal. Låt eleverna leta upp de platser som nämns i boken: Fattigstugan låg söder om sjön ungefär vid Ö:et i Övernäs. Fäboden Djupdal söder om den nya väg 84, en kort bit in på vägen mot Hansebodarna som är en annan fäbod. Borgarberget ligger på en udde vid S:et i Söräng.

Hur långt var det från Kalvhaga till skolan uppe vid vägen (röda linjen norr om byn), kyrkan i Forsa och fäboden Snättvallen? Hur lång tid kan det ha tagit att gå dessa sträckor?

Människorna

Använd gärna bilderna och berättelserna som utgångspunkt för att rita och berätta egna historier om familjen och vardagen. Diskutera innan:

Verkar det som om barnen tänkte och lekte likadant då som nu?

Hur tror ni att det var att bo så många tillsammans i en familj?

Fördjupningsuppgift: Samarbeta med biblioteket kring andra böcker som beskriver hur barn hade det på 1800-talet.

Hälsingegårdarna

Hur kom det sig att man kunde bygga så stort och ståtligt just i Hälsingland?

Vad är ett världsarv?

Vilka andra världsarv har vi i Sverige?

Har någon varit vid något av dem?

Vilka andra världsarv finns i andra delar av världen?

Jobba med egna miljöer – förslag på ämnesövergripande arbete

Gården

Bygg upp en gård med hjälp av kartong eller trä. Alla hjälps åt att måla husen och att hämta material till träd, murar och hagar. Diskutera placeringen av byggnaderna. Använd gärna boken som inspiration. Eller besök en gård och fundera över hur man rör sig mellan byggnaderna. Tänk på hur det är under alla årets tider: snö ... regn ... sol. Och dygnets.

Måleriet

Prova på att stänkmåla med borste eller litet ris och arbeta med schabloner: Rita upp på plast, klipp eller skär ut och använd dem på olika sätt. Använd både vit och färgad bakgrund för båda teknikerna och se skillnaderna.

Leken

Gör några av gamla tiders leksaker:

- Potatis- och/eller kottedjur.
- Enkel vedträdocka.
- Gå ut och leta upp raka pinnar och flotta dem som småtimmer i en bäck. Vad händer? Blir det en timmerbråte?
- Rita upp ett mönster på tyg och sy upp detta. Hitta gärna på egna stygn.

Skriv om förr – kan användas ämnesövergripande

Intervju

Låt eleverna intervjua någon äldre person de känner: t ex mormor eller gammelfarmor. Hur var det att vara barn när de var små? Vet de något spännande om ännu äldre tiders liv? Be eleverna skriva ner sådant som de fick veta.

Finns det möjlighet så gör också en intervju med någon som arbetar med historisk tid: kanske någon som arbetar på ett museum eller i en hembygdsförening. Denna intervju kan ske inför hela klassen med aktivt deltagande av eleverna.

Undersök

Gå in på någon av hemsidorna nedan och sök efter en plats eller en händelse, t ex när kördes det första tåget i ert område, när öppnades sågverken i Hälsingland, vad jobbade man med på er ort för

100 år sedan? Glöm inte att samtala om vikten av att alltid vara kritisk mot det man läser. Kan det vara sant? Kolla flera källor och se om de säger samma sak.

Fördjupningsuppgift: Försök tolka gamla kartor och flygbilder. Vad är det man ser?

Fördjupningsuppgift: Låt eleven gå till biblioteket och be om hjälp att hitta böcker om en speciell händelse eller tid. Kan utvecklas med muntlig redovisning av intressanta saker.

Stafettskrivning

Låt eleverna skriva ihop med kompisar. Enas om en tid, kanske 1910-talet och om namnet på några personer, Edit, Anton eller några andra namn... sedan börjar var och en på sin historia och byter med varandra efter en stund och fortsätter. Använd boken som faktakälla. När alla är klara, fundera över om det som beskrivits kan ha hänt vid den tiden. Fanns den maten, den sortens verktyg, de kläderna... Fråga gärna någon äldre person och någon som arbetar med historisk tid (museum, hembygdsförening). Denna faktagranskning och är viktigt att få förståelse för - om man vill att det man skriver ska vara sant.

Samla information på nätet – ett urval av bra hemsidor

Här finns mycket bildmaterial, nedtecknade livshistorier, kartor och udda kunskap. Använd detta till fördjupningar av olika slag. Det är inte säkert att det finns allt om allt. Man kanske måste backa tillbaka och börja med något nytt. Ofta finns det länkar att följa vidare.

www.riksarkivet.se

www.lantmateriet.se här finns gamla kartor

www.halsingegardar.se är en bra och tydlig hemsida med en mängd länkar

www.nordiskamuseet.se

www.flygfotohistoria.se

www.aerobilder.se

Ett par pärlor för den som vill fördjupa sig i Näsvikens historia:

http://www.forsadatabas.se/Nasviken/GustavFagerstrom/Gustaf%20Fagerstroms_anteckningar_om_Nasviken.html

<http://www.algonet.se/~forsa/nasviken.htm>

<http://www.karne-lindstrom.se> (se En rundvandring i vår födelseby)

Till sist...

Kommer ni på nya sätt och tankar som ni vill förmedla till kolleger hör av er. Vi redigerar gärna tipsen och förmedlar kontakter!